

climei și primiră datinele cuceritorilor. De aci rezultă civilizațiunea, înse o civilizațiune greșită și antinațională precum o vreă despoții. Îvingătorii slăbiră, seraiul începu a lua o puternică și funestă influință asupra guvernului, și statul cădu atunci sub jugul noilor cuceritori. 2° Despotismul și împărțirea poporului în caste, fenomen care se vede mai în toate staturile Asiei, împedecară desvălirea solidă a vieții cetățene; poligamia, carea pune pe femei și pe copii în pozițiune de sclavi a capului de familie, produse lipsa totală de soliditate și de moralitate în viața familiară. 3° Potrivitū gradulū avuției ce rezultă mai multū din fecunditatea pământulū de câtū din munca omulū, viața spirituală a popórelorū remase seracă și monolaterală. Religiunea constă în înțecirea naturei și presentă o amestecătură de scepticismulū celū mai aspru cu sensualismulū celū mai desfrénatū. Șciința, în urmarea predominrii fantasiei asupra minții, nu putū la orientū să aibă chiaritate, esactitate și pozitivitate. Arta, aflându-se într'o supunere órbă despotilorū și popilorū nu-și manifestă spiritulū creatorū și în locū de edificii trumóse, produse numai nisce monumente colosale, pentru cari serviră de modelū munții și grotle locale.

I. ISTORIA CHINEI

+

1. Positiunea Chinei. China în înțelesulū largū ocupă tótă înălțimea din sud-ostulū Asiei, locuită de nomadi, și doue văi, China și Indo-China, locuită din cea mai mare anticitate de popóre stabile. Locuitorii primitivi ai Chinei eșiră din înălțimea Thibetulū, se aședară pe curgerea riurilorū Hoang-ho și Djihum în valea ce compune China de astă-đi și cari se numi de acești veniți

Imperiul Centrală. Ambele aceste riuri împartă China în trei mari părți, cu trei politici mari: Nankin în partea eșă, Pekin în cea de nordă și Canton, în cea de sudă.

2. Privire istorică asupra Chinei. Chinesii își însușescă o anticitate fôrte mare; înse despre anticitatea loră noi nu scimă, măi nimică, pentru că Grecii, și Romanii nu ni-aă lăsat noțiunii esacte despre China; érá Europa începă puțină a o cunósce în evulă mediă, și măi bine în secolulă XVII prin misionarii ijesuiți.

Tradițiunile chineze repôrta începutulă societății chineze la 3000 de ani a. Chr. când o sută familii, patriarhii poporului chineză, descinseră din munții apusenii în valea Thsin (Chen-si), pe care o aflară într'o pozițiune barbară. Ea érá acoperită de păduri vergine, riulă Hoang-ho o devastă prin inundări, érá férële selbatice își dispută pământulă de la ómenii nu măi puțină selbatice de câtă dinsele. Fo-hi și în urmă Yao și Choun, regii Chinei cari aă aflată scrierea, aă arsă pădurile, aă nimicită férële, aă tăetă o trecătore la marea și aă învățată pe poporă agricultura, se consideră de creatorii primei vieți cetățene în China.

După Choun (2100 a. Chr.) se începă timpurile istorice. De atunci pêne în timpurile de față, 26 de dinastii se succedară pe tronulă Chinei. Caracteristica storiei tuturoră acestoră dinastii este monotonia: în guvernământulă fie-căreia se repețescă aceleași fenomene. Cei ântei suverani a fie-căreia dinastii, se descriu de ordinară ca ómenii cei măi înțelepți și de mare virtute; înse după câte-va generațiuni, înțelepciunea și virtuțile despară și suveranii devină inerti și imorali: ospețele și plăcerile îi făcea a-și uita datoriele cătră supușii loră. De aci rezultă o nemulțămire generală; atunci vre ună mandarină séu principe ne mulțumită, se pune în capulă poporului revoltată, érá vre ună învățată se arată cu o nouă învățatură carea are de scopă restator-

nicirea moralității cădute. Revoluțiunea sbucnește, dinastia domnitoare cade și alta o înlocuiește pentru a repeta aceleași fenomene, care în China se succed cu aceeași regularitate, cu care succed sesónele anului, zilele și nopțile. La 1644 d. Chr. Mandehoux, o seminția mongolă năvăli asupra Chinei, o cucerii și înființă dinastia a 26, care guvernază și pêne astă-zi. În timpul acestei dinastii s'aú început revoluțiunile cu europenii, și misionarii catolici aú străbătut în China. La 1850, fiindu pe tronul alú 6-lea suveranul din această dinastie, izbucni o revoluțiune internă; érá în urmă, resbelul cu Anglia și Francia. Aceste fură împrejurările ce nevoiră pe China a primi în sinulú sêu popórele europene.

3. Civilitatea Chinei. Chinesii tot-dé-una s'aú distinsu prin unú caraterú ambițiosú, retrasú, prin unú atașamentú cátră formele și ceremoniele esterióre și prin o somnorósă nemișcare: caracterulú vieței lorú se exprimă în ȓicetórea orientálă; *Maí bine este a sta de cátu a umbla, și maí bine a dormi, de cátu a ședé.* Mândrindu-se cu alú lorú, ei desprețuiră totú ce este străinú, fugiră de relațiunile cu alte popóre, și de aceea, creându-și încă de la începutú o sciutá civilisațiune, remaseră în acea pozițiune pêne în timpulú de față. Temilia solidă a organizării civile, religiósă și intelectuale a Chinei, fu pusă în secolulú V a. Chr de către înțeleptulú reformatorú Cong-tse (Confuciu), care se arétá în timpul unei mari lovituri de statú.

Chinesii și-închipuescú statulú lorú ca o mare familie, pusă sub puterea despotică a suveranului, care oficialú se numesce: *fiulú ceriului, singurulú stăpínitorú a pământului și părintele poporului,* și căruia îi aducú onorurí ȓesci și sacrificii. De aceea legislațiunea chineză privesce membrii statului ca pe nisce copii, se silesce a-i face se cugete copilăresce și lucră asupra-li cu miȓlóce copilăresci. Suveranul guvernă țera prin am-

ploniați esaminați¹ (mandarini), cari se impartă în mai multe clase, potrivit cantității cuvintelor din limba chineză învățate de ei, și se distingă unul de altul prin culoarea buburușilor de pe șapcă. Fie-care mandarinu inferioru este servu, seú după chineză fiu acelu mai superioru. Toți se apase și se pradă unul pe altul, pe suveranu și popor, cu tóte că esistă o aspră privilegere. Nemine, chiar în viața privată, nu cutéză a trăi precum voesce și póte, ci trebuie să trăescă duple cum i se ordonă: haína, locuința, chipul relațiunilor reciproce, sunt arătate de lege, care determină în amănunțimi regulele politeței, numerul complimentelor și a salutărilor.

Mișlócele principale pentru mântinerea ordinii în această familiă de copii—cetățeni, sunt darea de buburuși colorați, seú pedépsa cu bățul de bambuc. Chinesii își inchipuesc organizațiunea lor de stat în următorul mod: statul este o rôtă ce merge eternu

¹ Principul care constituie baza sistemului politicu a Chinei constă în dezvoltarea inteligenței naționale, în instrucțiunea universale. Tot Chinesul trebuie să scie ceti și scrie. Meritul candidaților se stabilește prin concursu. Acestu merit, realu seú presupus, determină rangul socialu, și deschide calea la funcțiunile publice la care ori-ce cetățenu póte aspira. Principiul constituțiunilor provinciale este același ca și a constituțiunii imperiale. La fiecare trei ani se țin examene publice în tóte districtele pentru a alege pe cei demni de a ocupa funcțiunile publice. Cei ce au reușit bine la esamenele districtuale, sunt tramiși după trei ani în capitala provinciei pentru a fi esaminați din nou prin doi membri a consiliului generalu de instrucțiune publică. Candidații recunoscuți capabili la acestu esamenu primesc titlul de licențiați și sunt datori a se supune la unu ultim esamenu inaintea consiliului imperialu la Pekin. Toți fórá excepțiune sunt supuși la aceste încercări. Când sunt locuri vacante se numesc cetățeni, însemnați pe listele de admisiune și se înaintéză succesiv pêné la cele mai înalte funcțiuni.

J. W. DRAPER *histoire du développement intellectuel de l'Europe*, tom. III. pag. 435. (Nota editorului)

pe unul și aeela-și drumă, 'fiul ceriului este veșteleul; mandarini, mânele lui; legile, hățurile și zabala, érá bastonul de bambucă biciul cu care suveranul mână cai, adecă supuși.

În China s'au desvoltat în diferite timpuri trei credinți religioase. Înțeleptul *Lao-Tseu*, în sec. VI, predică cultul rațiunii supreme (Tao); dar învățătura lui, ca una ce prin spiritualitatea sa nu se potrivea cu caracterul poporului, nu fû primită, ba fû chiar persecutată, Cong-Tse în secolul V, dădu Chinesilor o religie curată chineză. Învățătura sa religioasă constă în adorarea puterilor și a fenomenelor naturei veștute, sub nume de *ceriul supremă*, a căruia fiu se consideră suveranul. De basă moralității sunt puse amórea familiară și respectul, care constau numai în împlinirea unor ceremonii esteriore (10,000 de ceremonii), în buna purtare și într'o liniștită nepăsare. De la alu XIII secolul d. Chr. în timpul domnirii Mongolilor, începă a se respândi în China a treia religie—*budhismul*. Pentru chinezii tus-trele religii sunt totă una, séu mai bine, elu n'are nici una: funcționarii mărturisesc religiea oficială a lu Cong-Tse, pentru că la examine se cere a o séi; érá în sufletu li-e tot-una: a crede în Tao, séu în Buda, séu în ceriul supremă.

Arta în China nu merse departe din cauza lipsei de spiritualitate în religie, și a miserității fantasiei Chinesilor. Din monumentele gigantice a Chinei este de însemnat marele mură, construitu în timpu de mai mulți seculi pentru a apăra țera de popórele nomade vecine. Pictura este în copilărie: nu are nici perspectivă, nici umbră, Literatura se laudă cu cantitatea érá nu cu calitatea compunerilor; în poesiele lor, simțulu și fantasia sunt înlocuite prin cuvinte și frase artificiale.

Sciința se desvoltă de timpuriu în China, dar remase pe loc; ea tótă se cuprindea în învățarea nenumărelor

cuvinte a limbei lorü. Agricultura este ocupaþiunea principală a Chinesilorü și se consideră o ocupaþiune demnă și pentru imperatorü; cu tóte acestea în fie-care anü o mulþime de ómenü pierü de fóme. Tótă téra este parcursă cu canale. Flutirea láuntrică este desvoltatá; comerþiü exteriorü mai nu este. Din cea mai mare anticitate, Chinesii posedau tóte mijlócele civilisaþiunii europene: busola, și nu sciü a plutí pe marea; pulberea de tunü, și nu sciü a se apăra; presa, și n'aü făcutü nici o descoperire mare; nu cunoscü ce va se ñicá opinione publică, și zacü în servitute.

II. ISTORIA INDIEI.

1. Positiunea Indiei. India (la aborigeni Iambud vipa, locul lemnului vieþei) este o peninsulă terminată la sudü în forma unui triunghiü ascuþitü și udatá de doue mări: Indiană și Bengală; érá la nordü, încungiurată de înalþii munþi Himalaya. Ea cuprinde totü feliulü de localitaþi: cóme de munþi cu omátü, înalþimi plane și văi, totü feliulü de clime și totü feliulü de produse, de la mușchiü polari pêne la bananași tropici, de la corale pêne la giganticiü elefanþi, de la granitü pêne la almasü. Căldura tropicá din India se stâmpără prin marile riuri: Indus, Ganghes, Brahmaputra și alte cari, pogorindu-se din munþii Himalaya, întrá în magnificele șesuri acoperite cu păduri de palma și bananu. Fluviculü Ganghes în curgerea sa, carea este de câte-va sute de mile, primesce o mulþime de afluate și vr'o unspredece riuri mari, și vârsându-se în marea formézá o deltă. Gangesulü aré o însemnatate religiósá la Indieni: chiar și acum apele lui sunt visitate de mulþi pelerinü. Pali-